

«Ἡ Στήριξη στὸν Θεσμό τῆς Οἰκογένειας: Πρακτικὴ Διάσταση»

Εἰσήγηση τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Φιλοθέου,
στὴν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
(Ἀθήνα, 3 Ὀκτωβρίου 2024)

Μακαριώτατε Ἄγιε Πρόεδρε,
Σεβασμιώτατοι Ἄγιοι Σύεδροι,

Δοξάζω, ἐν εὐχαριστία πολλῇ, τὸν Κύριο καὶ Θεό μας, γιατί μέ αξιώνει τὸν ἐλάχιστο νά εὐρίσκομαι ἐνώπιόν Σας, προκειμένου νά εισηγηθῶ στὴν ἀγάπη Σας τὸ σπουδαῖο θέμα τὸ ὁποῖο ἤδη ἀνακοινώθηκε καὶ εἶναι καίριας σημασίας γιὰ τὴν Ἐκκλησία μας, ἰδιαίτερος στὴν ραγδαῖα μεταβαλλόμενη ἐποχὴ μας.

Εὐγνωμονῶ πρώτιστα Εσᾶς, Μακαριώτατε πάτερ καὶ δέσποτα, ὅπως καὶ τὰ σεπτὰ μέλη τῆς Διαρκοῦς Ἱεραῦς Συνόδου γιὰ τὴν ἐξόχως τιμητικὴ ἀνάθεση τῆς παρουσίας εισηγήσεως καὶ εὐλαβικά ζητῶ ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἐπιείκεια ὄλων Σας, ἀλλὰ καὶ τὴν συγχώρησή Σας γιὰ ὅσα τολμῶ νά καταθέσω ἐνώπιόν Σας, ἀπὸ ὑπακοή καὶ μόνο στὴν σεπτὴ Συνοδικὴ ἐντολή, γιὰ τὸν ἱερό θεσμό τῆς Οἰκογένειας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένος μέ τὴν βιούμενη ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας μας.

Γιὰ νά ἐξετάσουμε τὸν θεσμό τῆς Οἰκογένειας σήμερα, εἶναι ἀναγκαῖο νά συνειδητοποιήσουμε ποιά εἶναι τὰ πολιτισμικά καὶ κοινωνικά χαρακτηριστικά τῆς ἐποχῆς μας, πού ὀνομάζεται «Μετανεωτερικὴ». Κεντρικὸ χαρακτηριστικὸ αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, σέ ἀντίθεση μέ τὴν Νεωτερικὴ ἐποχὴ, εἶναι ἡ «ρευστὴ ταυτότητα», ἡ ὁποία διαμορφώνεται μέσα ἀπὸ τὴν ἐνίσχυση καὶ προβολὴ τῆς ἐκπλήρωσης κάποιας ἐπιθυμίας, ὡς κινητήριας δυνάμεως, ἀντὶ τῆς ἠθικῆς καὶ τῶν ἀξιῶν, καὶ τοῦ δικαιωτισμοῦ τοῦ αὐτοπροσδιορισμοῦ, ἀντὶ τῆς ἀξίας τοῦ «ἀνήκειν» στὴν κοινότητα,

στό σύνολο ή ακόμα και σέ μιά συγκεκριμένη δυαδική σχέση μέ δέσμευση.

Αντιλαμβανόμαστε όλοι, λοιπόν, ότι στό πλαίσιο αυτό οί θεσμοί τόσο τής Έκκλησίας, όσο και τής παραδοσιακής Οικογένειας, αποτελοῦν στόχο ἀρνητικῆς κριτικῆς ή και ἐστιασμένης ἀποδόμησης, ἀφοῦ: α) συνιστοῦν θεσμούς πού ἀπαιτοῦν μακροχρόνια δέσμευση σέ συγκεκριμένο πλαίσιο, β) προσδίδουν στά μέλη τους ὀρισμένη ταυτότητα και γ) ὑπάρχει ἔντονη προβολή, κυρίως στά μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης και τά κοινωνικά δίκτυα – τά ὁποῖα, σέ μεγάλο βαθμό, διαμορφώνουν περισσότερο ἀπό ὁποιοδήποτε ἄλλο τίς ἀνθρώπινες συνειδήσεις –, τῶν ἀρνητικῶν φαινομένων πού μπορεῖ νά ἐκδηλώνονται στό πλαίσιο τῶν δύο θεσμῶν, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐμφανίζεται ἐπικοινωνιακά ή παραδοσιακή οἰκογένεια σάν ἕνας κοινωνικός θεσμός πού «γεννᾷ» προβλήματα, χωρίς ὥστόσο ἀντίστοιχη ἐπιστημονική τεκμηρίωση· και μάλιστα ὅταν ή ὄντως λειτουργική οἰκογένεια εἶναι διαχρονικά ἀποδεδειγμένο ὅτι ἀποτελεῖ παράγοντα προφύλαξης και διαφύλαξης τῆς ψυχικῆς υἱείας παιδιῶν και γονέων.

Μέ τά προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς οἰκογένειας ἀσχολοῦνται μελέτες ἤδη ἀπό τήν δεκαετία τοῦ 1990 σέ ἐπίπεδο ἀξιακό και κοινωνικό, μέ φανερή ἐπίταση τῶν προβλημάτων στήν δεκαετία 2012-2022 μέ τίς ἀλλεπάλληλες κρίσεις: οικονομική, προσφυγικό, καραντίνα κορονοϊοῦ και ἀνάφλεξη πολέμων στήν εὐρύτερη περιοχή.

Ἐπιτρέψτε μου δύο ἀναγκαῖες ἐπισημάνσεις:

Πρῶτον, μιά ἀπαραίτητη διασαφήνιση: στίς ἐπιστῆμες τοῦ ψυχισμοῦ οἱ ἔννοιες τόσο τοῦ ψυχικοῦ προβλήματος, όσο και τῆς θεραπείας, εἶναι πολυεπίπεδες και πολυπαραγοντικές, ἐπομένως –προκειμένου νά εἶναι σαφῆ τά ἀναφερόμενα– ἄς ἔχουμε ὑπ' ὄψιν μας τήν παραδοχή ὅτι τό ψυχικό πρόβλημα σχετίζεται μέ συγκεκριμένο ἄνθρωπο, συγκεκριμένη χρονική περίοδο και συγκεκριμένη συνθήκη, ἐνῶ ή θεραπεία λαμβάνει ποικίλες μορφές, μεταξύ τῶν ὁποίων και ή συμβουλευτική.

Δεύτερον, μιά χρήσιμη ἐπιγραμματική ἀναφορά στά πολλά προβλήματα και τίς δυσκολίες πού ἀναγνωρίζονται στήν ἑλληνική οἰκογένεια σήμερα, ἀπό πολλές μελέτες διαφορετικῶν ἐπιστημονικῶν πεδίων, διότι ή

έξεύρεση λύσης είναι δυνατή μόνο έφόσον γνωρίζουμε και άναγνωρίζουμε τά ύφιστάμενα προβλήματα.

Λειτουργικές δυσχέρειες σχετικές μέ τήν παραδοσιακή οίκογένεια θεωροϋνται σήμερα:

α) ή αύξηση τών διαζυγίων και ή έπακόλουθη σταθερή αύξηση τών μονογονεικων ή άλλων τύπων οίκογένειας, μέ τραγική έκπτωση τήν έπίσημη νομοθέτηση «οίκογενειων» άτόμων του ίδιου φύλου,

β) ή σταθερή μείωση του άριθμου παιδιων ανά οίκογενειακή μονάδα (δημογραφικό πρόβλημα),

γ) ή αύξηση τής δυσκολίας άπόκτησης βιολογικού παιδιου,

δ) οί πρακτικές δυσκολίες που σχετίζονται μέ τήν πολυτεκνία, για τίς τρίτεκνες και πολύτεκνες οίκογένειες,

ε) τά οικονομικά προβλήματα, τόσο όσον αφορά τό κατά κεφαλήν εισόδημα όσο και τό ζήτημα τής στέγης (δυσκολία άπόκτησης πρώτης κατοικίας, αύξηση ένοικίων, έλλειψη διαθέσιμων κατοικιών για μεγάλες οίκογένειες),

στ) οί έπιπτώσεις άπό τήν αύξηση τής άνεργίας, τήν μακροχρόνια άνεργία γονέων μεγαλύτερης ήλικίας, τήν δυσκολία έξεύρεσης μόνιμης έργασίας για τά νεώτερα μέλη,

ζ) ή γενική αύξηση του κόστους ζωής και καταναλωτικων άγαθων,

η) ή αύξηση τής μετανάστευσης στό έξωτερικό του ενός γονέα ή και όλοκλήρων οίκογενειων προς έξεύρεση έργασίας,

θ) ή μετακίνηση οίκογενειων στα μεγάλα άστικά κέντρα κατά τήν έφηβεία τών παιδιων, ώστε να άποκτήσουν πρόσβαση σε κατάλληλες ύπηρεσίες, μέ συνέπεια τήν — σε πολλές περιπτώσεις — έρήμωση έπαρχιακων περιοχων,

ι) ή δυσκολία φροντίδας τών ήλικιωμένων μελων τής οίκογένειας,

ια) ή αύξηση του δείκτη μοναξιάς τών μεγαλύτερων ήλικιων,

ιβ) ή αύξηση τών φαινομένων ένδοοικογενειακής βίας μεταξύ συζυγων ή μεταξύ γονέων και παιδιων, τής έφηβικής παραβατικότητας, ή άνάδειξη του ειδικου ζητήματος τών «γυναικοκτονιων»,

ιγ) ή αύξηση τής κατανάλωσης εξαρτησιογόνων ουσιών από παιδιά και έφήβους,

ιδ) ή αύξηση τών αυτοκτονιών,

ιε) ή αύξηση τών ψυχικῶν διαταραχῶν σέ παιδιά και έφήβους στήν μετά τόν κορωνοϊό έποχή (ανάγκη εξειδικευμένης παιδοψυχιατρικῆς φροντίδας για 1 στά 6 παιδιά, έναντι 1 στά 9 παιδιά πρό κορωνοϊού),

ιστ) ή αύξηση τής σχολικῆς άποτυχίας ή διαρροῆς σέ έφήβους,

ιζ) ή αύξηση τών άποφάσεων για κατ' οίκον διδασκαλία παιδιῶν και έφήβων,

ιη) ή αύξηση τών ειδικῶν μαθησιακῶν δυσκολιῶν (3 στά 10 παιδιά),

ιθ) ή έλλειψη ίκανοῦ αριθμοῦ Δημόσιων Φορέων για τήν μακροχρόνια θεραπεία τών ζευγαριῶν, ὅπως και τήν αντιμετώπιση ψυχιατρικῶν και μαθησιακῶν διαταραχῶν σέ παιδιά και έφήβους (στά μεγάλα άστικά κέντρα ύφίστανται άρκετοί Δημόσιοι Φορείς ως προς τήν διάγνωση αὐτῶν τών διαταραχῶν, αλλά ὄχι – δυστυχῶς – για τήν μακροχρόνια θεραπεία τους),

κ) ή έλλειψη έπαρκοῦς αριθμοῦ εξειδικευμένων θεραπευτῶν ζεύγους και οικογένειας στήν έπαρχία, ἔστω ιδιωτῶν,

κα) ή έλλειψη ειδικῶν θεραπευτικῶν κέντρων για τά προβλήματα μητέρων σχετικά με τήν γέννα νέου βρέφους (Μονάδες Μητέρας-Βρέφους),

κβ) ή μείωση τής οικονομικῆς ενίσχυσης προς τίς οικογένειες, ως προς τό συνολικό ποσό τών ειδικῶν θεραπειῶν παιδιῶν και έφήβων, ή τοῦ αριθμοῦ γνωματεύσεων οί ὁποῖες γνωμοδοτοῦνται θετικά για οικονομική ύποστήριξη, ἐνῶ ταυτόχρονα ύφίσταται αξιοσημείωτη αύξηση τοῦ κόστους ειδικῶν θεραπειῶν,

κγ) ή μείωση τών παρεχόμενων δημοσίων ύπηρεσιῶν για οικογένειες μέ παιδιά και έφήβους εξαρτημένους από τά «ναρκωτικά» (παντός είδους εξαρτησιογόνες ούσιες) και ή έλλειψη ειδικῶν ιατρείων για τό ραγδαία εξαπλούμενο φαινόμενο εξάρτησης παιδιῶν και έφήβων από τό διαδίκτυο και

κδ) ειδικά οι ελληνικές οικογένειες με παιδιά ΑΜΕΑ συναντούν πολύ μεγάλες δυσκολίες στην πρόσβασή τους σε κατάλληλες σχολικές μονάδες, όπως και σε κατάλληλες θεραπείες, με αποτέλεσμα το κόστος της ζωής να επιβαρύνεται και ταυτόχρονα πολλοί από τους γονείς να υφίστανται ψυχοσωματική εξουθένωση, λόγω και της έλλειψης ειδικών συστημάτων υποστήριξής τους.

Όλα τα προαναφερθέντα, και μαζί με αυτά ο ατομοκεντρικός τρόπος της σύγχρονης πραγματικότητας, οδηγούν όλο και περισσότερα ζευγάρια στο εξαιρετικά οδυνηρό – πολλές φορές – γεγονός της διάρρηξης της συζυγικής σχέσης, του χωρισμού και του διαζυγίου.

Τά στατιστικά στοιχεία των διαζυγίων, ιδίως στα μεγάλα αστικά κέντρα, είναι απολύτως δηλωτικά του υφισταμένου προβλήματος. Στην Ίερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης επί παραδείγματι φέτος, μέχρι την 31η Αυγούστου, έχουμε 614 γάμους και 321 διαζύγια, δηλαδή ο αριθμός των εκδοθέντων διαζυγίων συνιστά ποσοστό 52% του αριθμού των τελεσθέντων γάμων!

Οι αιτίες αυτής της αύξησης των διαζυγίων, συνοπτικά είναι οι εξής:

- Απουσία δέσμευσης
- Απιστία - έξωσυζυγική δραστηριότητα
- Ένδοοικογενειακή βία
- Συγκρουσιακή επικοινωνία
- Άνωριμότητα στην ηλικία γάμου
- Οικονομικά προβλήματα
- Άλκοολ και κατάχρηση ουσιών

Κατόπιν όλων αυτών, αντιλαμβανόμαστε όλοι ότι καθίσταται απολύτως αναγκαία ή περαιτέρω, και επί της ουσίας, παρέμβασή μας για την στήριξη της Οικογένειας. Χρειάζεται, όμως, εξ αρχής, και πριν προχωρήσουμε σε συγκεκριμένες προτάσεις, να επισημάνουμε και να συνειδητοποιήσουμε ότι καμμιά ώραία εξαγγελία της Έκκλησίας μας δεν εκτιμάται, αν δεν συνοδεύεται από συγκεκριμένη δράση, και καμμιά προτροπή δεν εισακούεται, αν δεν υποστηρίζεται από άπτη αρωγή. Και τούτο

διότι, ἀφ' ἑνός, διανύουμε ἐποχή κατά τήν ὁποία οἱ ἄνθρωποι ζητοῦν μεγαλύτερη ἔμπρακτη συνδρομή καί λιγότερα λόγια καί, ἀφ' ἑτέρου, τό Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, καλῶς ἤ κακῶς, δέν συμπίπτει μέ τό κοινωνικό σῶμα· συνεπῶς, ὁποιαδήποτε ἐξαγγελία ἤ προτροπή δέν εἶναι δυνατό νά περιορισθεῖ στήν πλευρά τῶν πιστῶν, ἀλλά τυγχάνει προσοχῆς καί σχολιασμοῦ ἀπό τό σύνολο τῆς κοινωνίας. Ἐπιπλέον, ἡ δυσαρέσκεια ἢ ἔστω ἡ κριτική πρὸς τήν ἐκκλησιαστική ἡγεσία καί τόν Κληῆρο δέν προέρχεται οὔτε περιορίζεται μόνο σέ κακόπιστους, ὅπως ἐσφαλμένα κάποιοι ἀπό ἡμᾶς νομίζουμε, ἀλλά ἐκτείνεται καί σέ ὑπολογίσιμο ἀριθμό ἐνεργά πιστῶν.

Γιά τούς λόγους αὐτούς, ἀπαιτεῖται μεγάλη περίσκεψη καί λελογισμένες κινήσεις πρὶν ἀπό κάθε δημόσια παρουσία μας, εἴτε ἀφορᾷ τόν λόγο εἴτε τήν δράση μας. Τυχόν δημόσιες προτροπές π.χ. γιά τεκνογονία ἢ ἀποφυγή τῶν ἐκτρώσεων ἢ πιστότητα στόν γάμο κ.τ.λ. ἐνδέχεται νά χλευασθοῦν ἢ — στήν καλύτερη περίπτωση — νά τύχουν ψυχρῆς ὑποδοχῆς, ἂν δέν πείσουμε ὅτι ἐνδιαφερόμαστε ἐμπράκτως γιά τόν θεσμό τῆς Οἰκογένειας γενικά, ἀλλά καί γιά τήν κάθε οἰκογένεια εἰδικά. Πρὸς τόν σκοπό αὐτό, προτείνονται οἱ ἀκόλουθες δράσεις ἔμπρακτης στήριξης τῆς Οἰκογένειας, πού ἐστιάζουν πρῶτιστα στήν πρόληψη καί ἀκολουθῶς στήν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων:

1) Κατάρτιση κληρικῶν καί ἐν γένει ἐκκλησιαστικῶν στελεχῶν. Ἐχει διαπιστωθεῖ κατ' ἐπανάληψιν ἡ ἀπόλυτη καί ἐπείγουσα ἀνάγκη ἐπιμορφώσεως κληρικῶν πού θά λειτουργήσουν ὡς στελέχη πρώτης γραμμῆς γιά τήν ἀντιμετώπιση συζυγικῶν δυσκολιῶν καί γενικά οἰκογενειακῶν κρίσεων, ἀλλά καί ὡς βοηθοί καί συμπαραστάτες μελλονύμφων, ὁμιλητές σέ Σχολές Γονέων καί ἐκπαιδευτές ἄλλων κληρικῶν. Ἄν ἐπιθυμοῦμε οὐσιαστική παρέμβαση στήν Οἰκογένεια, θά πρέπει νά ἐπενδύσουμε (μέ ὅλους τούς τρόπους, ψυχολογικά καί οικονομικά) στήν ἐξειδίκευση καί ἐπιμόρφωση ἑνός πυρῆνα κληρικῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀρετή, ἡ προσωπικότητα καί ἡ κατάρτιση παρέχουν κατ' ἄνθρωπον ἐχέγγυα μιᾶς ἐπιτυχοῦς ἀνθρωπογνωσίας καί κατανοήσεως τῆς δυναμικῆς τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς. Οἱ κληρικοί αὐτοί θά ἀποτελοῦν τήν κύρια «δύναμη κρούσεως» σέ κάθε Μητρόπολη ὡς πρὸς τήν ποιμαντική τοῦ Γάμου καί

τῆς Οἰκογένειας. Χρειάζεται, βέβαια, παράλληλα νά ἐπενδύσουμε καί στήν συστηματική (καί ὄχι εὐκαιριακή) εὐαισθητοποίηση τῶν πνευματικῶν, ὡς ἑνός εὐρύτερου κύκλου συμπαραστατῶν τῆς οἰκογένειας. Ἰδιαίτερη μέριμνα πρέπει νά ὑπάρξει γιά τούς πνευματικούς - ἐξομολόγους, ὥστε νά κατανοήσουν τά ὅρια τῆς ἐπεμβάσεώς τους στήν ζωή τῶν ἐγγάμων μέ τήν ἀπολύτως ἀπαραίτητη ἐφαρμογή τῆς ἀρετῆς τῆς διακρίσεως. Τό Ἴδρυμα Ποιμαντικῆς Ἐπιμορφώσεως τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, ὄραμα καί δημιουργία τοῦ Μακαριωτάτου Προέδρου κ. Ἱερωνύμου, μπορεῖ νά ἀποτελέσει τόν κύριο φορέα συντονισμοῦ τῆς δράσεως αὐτῆς.

2) Ἔρευνα καταγραφῆς οἰκογενειακῶν προβλημάτων. Ἡ πραγματοποίηση ἀπό πλευρᾶς τῆς Ἐκκλησίας μιᾶς ἀξιόπιστης ἐπιστημονικῆς ἔρευνας γιά τήν καταγραφή καί ἀνάδειξη προβλημάτων τῶν «ἐνεργῶν» ἐκκλησιαστικά οἰκογενειῶν, ὅσων δηλαδή βρίσκονται σέ ζῶσα σχέση καί ἐπαφή μέ τήν Ἐνορία τους, θά συντελέσει ὄχι μόνο στήν ἀποσαφήνιση, ἀλλά κυρίως στήν ἐφαρμογή συγκεκριμένων προτάσεων βελτίωσης τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων καί στόν ἔλεγχο τῆς ἀποτελεσματικότητας τῶν προτεινομένων λύσεων. Ταυτόχρονα, θά καλλιεργήσει οὐσιαστικά τήν συνεργασία καί τόν διάλογο κρατικῶν, ἀκαδημαϊκῶν καί ἐκκλησιαστικῶν φορέων σέ ὅλη τήν ἑλληνική ἐπικράτεια ὑπό τήν ἐποπτεία τῆς ἀντίστοιχης Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Γάμου, Οἰκογενείας καί Δημογραφικοῦ Προβλήματος. Ἡ πρόσβαση στήν πραγματική πληροφορία θά δώσει στήν Ἐκκλησία τήν δυνατότητα ἰσότιμου διαλόγου μέ θεσμικούς φορεῖς τῆς ἑλληνικῆς Πολιτείας, οἱ ὅποιοι ὡστόσο ὑστεροῦν στήν ἀξιακή προσέγγιση, τήν ὁποία προϋποθέτει ὁ ἐκκλησιαστικός τρόπος ζωῆς.

3) Προβολή τῆς ἑλληνικῆς παραδοσιακῆς Οἰκογένειας ὡς προτύπου σύγχρονης Οἰκογένειας. Γί' αὐτό τό ἐγχείρημα ἀπαιτεῖται σωστή ἐνημέρωση, λογική καί σύγχρονη ὑπερασπιστική γραμμή καί διαρκῆς ἐπιμόρφωση. Προτείνεται ἡ ἀνάδειξη στά μέσα ἐνημέρωσης καί τά κοινωνικά δίκτυα ὑγιῶν παραδειγμάτων οἰκογένειας μέ παραδοσιακή δομή, καί τοῦτο γιατί ὁ χῶρος τῆς οἰκογένειας ὑποδέχεται τά παιδιά στήν ζωή καί τά συντροφεύει στά πιό σημαντικά χρόνια τῆς ἀναπτυξιακῆς τους

πορείας. Μιά ζεστή και ασφαλής σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών είναι ένας από τους βασικούς προστατευτικούς παράγοντες που έγγυώνται ασφάλεια και σταθερότητα, επικοινωνία, αυτοεκτίμηση, αναγνώριση και διαχείριση έντονων συναισθημάτων, ανάπτυξη σχέσεων σεβασμού και συνεργασίας, αναζήτηση υποστήριξης και βοήθειας στις αναπόφευκτες δυσκολίες της ζωής. Αυτά μπορούν να γίνουν μέσα από δράσεις, όπως: α) Προετοιμασία και προβολή εβδομαδιαίας έκπομπής σε κανάλι πανελληνιας εμβέλειας και ταυτόχρονη διαδικτυακή προβολή και β) δημιουργία/υποστήριξη σεναρίου τηλεοπτικής σειράς με κεντρικό θέμα μία έκτεταμένη οικογένεια που μπορεί να λειτουργεί δημιουργικά ως πρότυπο ζωής για τους μελλονύμφους, νεονύμφους και επί μακρόν εγγάμους.

4) Δημιουργία Σχολής Υποψηφίων Εγγάμων. Θα μπορούσε να λειτουργήσει στά πρότυπα των μαθημάτων κατήχησης, με διαφορετική θεματολογία από τις Σχολές Γονέων. Θα αφορά σε υποψήφιους για τό μυστήριο του Γάμου και προς διευκόλυνση των συμμετεχόντων θα μπορούσε να γίνεται και διαδικτυακά. Η θεματολογία της θα μπορούσε να αφορά σε τρεις ένότητες: α) μορφές και μοντέλα σχέσεων, β) δυσκολίες και δυνατότητες τόν πρώτο καιρό του εκκλησιαστικού γάμου και γ) τρόποι επίλυσης συγκρούσεων. Κύριος στόχος, ή εξοικείωση με την θεματολογία και ή έτοιμότητα σχετικά με τό κεντρικό ζήτημα της κρίσης στον γάμο, δηλαδή ή αναζήτησή ουσιαστικής και σωστής βοήθειας.

5) Δημιουργία Κεντρικού Ταμείου Ενίσχυσεως Κυήσεων. Δέν αρκεί πλέον τό σαφές μήνυμα κατά των έκτρώσεων, όταν μάλιστα αυτό διαστρέφεται συχνότατα στον δημόσιο λόγο (από πολιτικούς, δημοσιογράφους, ιδιώτες στά μέσα επικοινωνίας κ.τ.λ.). Τό ταμείο αυτό θα γίνει γνωστό ευρύτερα μέσω των ένοριών, αλλά και μέ ανακοινώσεις στον Τύπο και τά ΜΜΕ. Η «καμπάνια» αυτή θα έχει δύο αποδέκτες: και τους ενδιαφερόμενους δωρητές και όσους έχουν ανάγκη ενίσχυσης, ώστε να απευθύνονται σε αυτό. Όσοι θέλουν να τό ενισχύσουν θα καταθέτουν κάποιο ποσό εφάπαξ ή ανά μήνα, και τό συλλεγόμενο ποσόν θα διατίθεται για την ενίσχυση αγάμων μητέρων που θέλουν να κρατήσουν τό παιδί τους ή εγγάμων ζευγαριών που δυσκολεύονται οικονομικά και εξετάζουν την επιλογή της έκτρωσης. Χρειάζεται να διερευνηται ή

οικονομική κατάσταση του αιτούντος από π.χ. κοινωνικές λειτουργούς. Τό ταμείο θά ἔχει καί μικρό ἀριθμό διοικητικῶν ὑπαλλήλων.

6) Ἐνίσχυση καί ἀνάπτυξη τῶν Σχολῶν Γονέων. Ἡ μέχρι σήμερα ἐμπειρία ἔχει δείξει ὅτι σέ κάθε Ἱερᾶ Μητροπόλη χρειάζεται νά ὑπάρχει αὐτός ὁ σταθερός θεσμός εἰσηγήσεων καί διαλόγου γύρω ἀπό τόν γάμο, τήν γονεϊκότητα, τήν σχέση πνευματικῆς ζωῆς καί οἰκογενειακῆς εἰρήνης, τό διαζύγιο καί τήν ἀπώλεια τοῦ/τῆς συντρόφου, ἐπιλέγοντας ἐξειδικευμένα ἐπιστημονικά θέματα καί ὁμιλητές. Ἐπιπλέον πρόταση εἶναι ἡ σταδιακή ἐξειδίκευση στό ἡλικιακό φάσμα: α) γονέων παιδιῶν, β) γονέων ἐφήβων, γ) γονέων ἐνηλίκων τέκνων. Σημαντικά βοηθᾶ τήν λειτουργία αὐτῶν τῶν Σχολῶν ἡ παράλληλη φροντίδα - φύλαξη παιδιῶν, διότι αὐξάνει τήν πιθανότητα παρακολούθησης, ὅπως καί ἡ χορήγηση Βεβαίωσης Παρακολούθησης, διότι αὐξάνει τήν σταθερότητα παρακολούθησης.

7) Δημιουργία Βιωματικῶν Ὁμάδων Γονέων. Ἡ Σχολή Γονέων ἐπιμορφώνει, ἐνῶ οἱ Ὁμάδες Γονέων ἀποτελοῦν ἕνα σημαντικό ἐργαλεῖο οὐσιαστικῆς παρέμβασης στήν ὑγιή ἀνάπτυξη τῶν οἰκογενειῶν. Ἐνισχύουν τούς γονεῖς καί θεραπεύουν τό πρόβλημα ἢ τά προβλήματα. Ἡ παρουσία ἑνός ἢ δύο συντονιστῶν ὁμάδας ἀπαιτεῖ ἐξειδίκευση καί φέρει κόστος γιά τούς ἐπιστήμονες - θεραπευτές πού ἀναλαμβάνουν τίς ὁμάδες. Οἱ ὁμάδες γιά νά ἔχουν θεραπευτικό ἀποτέλεσμα ἀπαιτοῦν συχνότητα ἐβδομαδιαία. Ἀνάλογα μέ τίς δυνατότητες κάθε Ἱερᾶς Μητροπόλεως, μπορεῖ νά διερευνηθεῖ καί ἡ μηνιαία συνάντηση μέ ἀντίστοιχη αὐξηση τοῦ χρόνου τῆς Ὁμάδας. Ἄν μάλιστα ὑπῆρχε κεντρικός Συνοδικός συντονισμός τῶν ἐπί μέρους συντονιστῶν ἀπό τήν Εἰδική Συνοδική Ἐπιτροπή Γάμου καί Οἰκογενείας, θά ἀνοίγονταν προοπτικές περαιτέρω κοινῆς ἐμπειρίας καί ἐπιμόρφωσης στά ιδιαίτερα ζητήματα τῶν οἰκογενειῶν μέ ἐντονότερη σχέση μέ τήν Ἐκκλησία. Οἱ ὁμάδες μπορεῖ νά εἶναι μεικτές ὡς πρός τούς τύπους γονεϊκότητας ἢ ἐξειδικευμένες: α) γιά ἔγγαμα ζευγάρια, β) γιά μονογονεῖς καί συζύγους σέ χηρεία, γ) γιά διαζευγμένους γονεῖς.

8) Ἐπιμόρφωση παιδιῶν καί ἐφήβων σέ ζητήματα δημιουργίας οἰκογένειας καί σχέσης γιά γάμο μέσω τῶν τριῶν κατηχητικῶν βαθμί-

δων. Σέ κάθε ηλικιακό φάσμα νά γίνονται τρία τουλάχιστον θέματα ανά έτος: α) γιά τήν λειτουργία τής οικογένειας ως ζωντανής έκκλησιαστικῆς πραγματικότητας, β) γιά τήν ἐπιλογή τοῦ γάμου ως τρόπου ζωῆς καί γ) γιά τόν σεβασμό τοῦ ἄλλου στίς διαπροσωπικές σχέσεις, μέ κείμενα καί διάλογο ἀντίστοιχο πρός τήν ηλικία.

9) Λειτουργία Κατασκηνωτικοῦ Τριημέρου γιά οἰκογένειες. Ἡ συμμετοχή οἰκογενειῶν σέ τριήμερες κατασκηνωτικές ἐξορμήσεις μέ στόχο τήν δημιουργία κοινότητας, τήν ἀνάπτυξη έκκλησιαστικοῦ βιώματος καί ἀλληλεγγύης, μέσα ἀπό τήν συνύπαρξη καί τήν κατάλληλη διαμόρφωση τοῦ προγράμματος, συντελεῖ καθοριστικά στήν ἐνίσχυση τής λειτουργίας τής οἰκογένειας. Καί ἐδῶ μπορεῖ νά ἀξιοποιηθεῖ ἡ ἐμπειρία ἀντίστοιχων τριημέρων μέ τήν ὕπαρξη Ὁμάδων Διαλόγου γιά τούς γονεῖς μέ πνευματικούς καί ἐπιστημονικά καταρτισμένους ἐπαγγελματίες, ταυτόχρονη μέριμνα ἀπασχόλησης τῶν παιδιῶν καί σχεδιασμοῦ κοινῶν οἰκογενειακῶν δράσεων καί παιχνιδιοῦ, πού θά ἐξοικειώσουν τούς γονεῖς μέ τήν οὐσιαστική ἐνασχόληση μέ τά παιδιά τους.

10) Ἐνεργοποίηση καί ἐνίσχυση τοῦ θεσμοῦ τῶν Ἐπιτροπῶν Γυναικείων Θεμάτων τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, σύμφωνα μέ ὅσα προτρέπει πρόσφατη Ἐγκύκλιος τής Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, κατόπιν εἰσηγήσεως τής Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Γυναικείων Θεμάτων. Οἱ ἐπιτροπές ἔχουν τήν δυνατότητα μεγάλου φάσματος δράσεων πού ἀποσκοπεῖ στήν παρέμβαση σέ θέματα γυναικῶν, ἀλλά καί ἀναγνώριση τῶν θεμάτων πού ἀπασχολοῦν τίς γυναῖκες τοπικά. Οἱ πρεσβυτέρες καί οἱ μητέρες μονογονεϊκῶν οἰκογενειῶν μποροῦν νά ἀξιοποιηθοῦν, ἀλλά καί νά ὑποστηριχθοῦν καί ἀπό αὐτόν τόν θεσμό. Ταυτόχρονα μπορεῖ νά ἀποτελέσει καί πλαίσιο ἐθελοντικῆς ὀργάνωσης γιά τήν ὑποστήριξη τῶν οἰκογενειῶν.

11) Δημιουργία Γραφείου Στήριξης Οἰκογένειας. Γιά τήν λειτουργία του χρειάζεται νά εἶναι ἐπανδρωμένο μέ ἕνα γραμματέα, ἕνα Ἱερέα, ἕνα/μία κοινωνικό/ή λειτουργό, μία νοσηλεύτρια καί ἕνα ἐργαζόμενο καθαριότητας. Τό Γραφεῖο θά δέχεται, θά διερευνᾷ καί θά ἀναγνωρίζει μιά οἰκογένεια τής Ἱερᾶς Μητροπόλεως ως «Οἰκογένεια πού χρειάζεται στήριξη». Κριτήρια ἀνεργίας/οἰκονομικά, προβλημάτων στέγης καί σοβαρῆς

ασθένειας ή απώλειας θά αποτελοῦν τίς αἰτίες χαρακτηρισμοῦ μιᾶς οικογένειας «σέ κρίση», μέ ένδεικτικούς τομείς παρεμβάσεως τούς ἑξῆς:

α) Οικονομική ένίσχυση, ανάλογα μέ τά κριτήρια καί τήν ἐκτίμηση κατόπιν ἐπιτόπιας ἐπίσκεψης στήν οικογένεια.

β) Βοήθεια στό Σπίτι: i) ένίσχυση φροντίδας ἀσθενοῦς ἐκτάκτως ή σέ τακτά χρονικά διαστήματα (ἀσθενεῖ π.χ. ή μητέρα καί δέν ὑπάρχει ἐνήλικος νά τήν φροντίσει, μονογονέας χρειάζεται ένίσχυση σέ ἀσθένεια παιδιοῦ κ.τ.λ.). ii) Βοήθεια μέ τήν καθαριότητα ή τήν ὀργάνωση τοῦ σπιτιοῦ (π.χ. πολύτεκνες οικογένειες, ἀπομάκρυνση γονέα γιά νοσηλεία κ.τ.λ.).

γ) Συγκρότηση Δικτύου Συμπαραστάσεως σέ Οἰκογενειακά Προβλήματα καί ὀργάνωση Ἐθελοντῶν Ἀδελφικῆς Ἀλληλεγγύης. Ἡ ἰδέα συνίσταται στήν ὀργάνωση Ὑπηρεσίας ή ὁποία θά φέρνει σέ ἐπαφή εἴτε ἑθελοντές πού ἐπιθυμοῦν νά προσφέρουν ἀπό τό περίσσειμα τοῦ χρόνου τους εἴτε ἀμειβόμενους μέ οικογένειες οἱ ὁποῖες ἔχουν ἀνάγκη τακτικῆς ή ἑκτακτῆς συμπαράστασης σέ ποικίλα θέματα. Αὐτά θά μπορούσαν νά εἶναι: φύλαξη παιδιῶν, ένισχυτική διδασκαλία στά μαθήματά τους, συνοδεία αὐτῶν ἀπό καί πρὸς τό σχολεῖο, συντροφιά ἄρρωστων παιδιῶν στό νοσοκομεῖο, βοήθεια στίς δουλειές στό σπίτι καί πολλά ἀκόμη. Μέ πυρῆνα τούς ἐπίσημους ἐπαγγελματίες καί τόν Ἱερέα τοῦ Γραφείου, δημιουργεῖται Μητρῶο Ἐθελοντῶν. Ἡλικιακά ἀπό τήν ἐφηβεία καί ἕως τήν τρίτη ἡλικία, συντονισμένα, στηρίζουν, βοηθοῦν, συμμετέχουν στήν Βοήθεια στό Σπίτι. Ἡ συγκεκριμένη δράση ἔχει χαρακτηῖρα κεντρικό γιά τήν ἐνεργοποίηση τῶν μελῶν τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας, βιωματικό γιά τήν ἐφηβεία, πρακτικό γιά τό κατηχητικό, ένισχυτικό τῆς κοινότητος γιά τούς ἀδελφούς σέ ἀνάγκη.

12) Δημιουργία Γραφείου Ἐνδοοικογενειακῆς Βίας. Χρειάζεται στελέχωση μέ τοῦλάχιστον 3 ἐπαγγελματίες: ἕνα/μία γραμματέα, μία κοινωνική λειτουργό καί ἕνα/μία ψυχολόγο/ψυχίατρο μέ ψυχοθεραπευτική ἐκπαίδευση στήν οικογενειακή θεραπεία.

Πρὸς ἐνημέρωση ὄλων, ἐπισημαίνεται ὅτι τό δημόσιο σύστημα ἀντιμετώπισης τῆς ἐνδοοικογενειακῆς βίας, ὅπως λειτουργεῖ σήμερα, —

καί ἀφορᾷ στήν βία κατά τῆς γυναίκας συντρόφου — ἀκολουθεῖ τά ἐξῆς βήματα:

α) Γίνεται καταγγελία σέ Αστυνομικό Σταθμό στόν Ἀξιωματικό Ὑπηρεσίας ἢ σέ ἐξειδικευμένη γυναῖκα ἀστυνομικό (ἂν ἡ ἀστυνομική ἀρχή διαθέτει).

β) Ἀκολουθεῖ ἀστυνομικός ἔλεγχος στήν διεύθυνση κατοικίας καί επίσκεψη ἀπό Κοινωνικές Ὑπηρεσίες μέ εἰσαγγελική ἐντολή (συνήθως κοινωνικοί λειτουργοί τῆς Περιφέρειας ἢ τοῦ Δήμου ἢ τοῦ ΕΚΚΑ (Ἐθνικό Κέντρο Κοινωνικῆς Ἀλληλεγγύης).

γ) Τέλος, ἡ σύζυγος ἢ ἡ σύζυγος καί τά ἀνήλικα παιδιά παραπέμπονται σέ δομή γιά κακοποιημένες γυναῖκες.

Προβλήματα τοῦ συγκεκριμένου μοντέλου ἐμφυλης βίας εἶναι συχνά ἡ ἀνάγκη γιά τήν πρωτοβουλία ἀναζήτησης βοήθειας ἀπό τήν ἴδια τήν γυναῖκα - θύμα, τό αἶσθημα κοινωνικῆς ντροπῆς ὡς ἀποτροπή, ἡ πιθανή ἀποτυχία στίς κλειστές δομές (στατιστικά, στήν Ἑλλάδα ἀπαιτοῦνται κατά μέσο ὄρο ἐπτά προσπάθειες τῆς γυναίκας - θύμα μέχρι τήν οὐσιαστική αὐτονόμηση ἀπό τήν σχέση μέ τόν κακοποιητή). Σέ πρόσωπα μέ θρησκευτική ἠθική ὑπάρχει ἀκόμα πιό ἔντονα τό αἶσθημα τῆς ἔκθεσης καί ὁ φόβος τῆς ἀμαρτίας στήν ἀποκάλυψη τοῦ κακοποιητή - συζύγου. Ταυτόχρονα, γιά τήν ἐνεργή στήν πνευματική ζωή γυναῖκα, ὁ πνευματικός ἀποτελεῖ συχνά τό πρῶτο πρόσωπο στό ὁποῖο ἀποκαλύπτει τήν κακοποίηση. Ἡ ὑπαρξη κατάλληλα ἐπανδρωμένου Γραφείου, μέ τό ὁποῖο θά ἔχουν ἐξοικειωθεῖ οἱ πνευματικοί καί γενικότερα οἱ Ἱερεῖς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, μπορεῖ νά ἀποτελέσει τήν θεμέλια σχέση πάνω στήν ὁποία θά οἰκοδομηθεῖ καί ἀπό τήν ὁποία θά ἀρχίσει ἡ ἀντιμετώπιση καί θεραπεία τῆς ἀκραίας αὐτῆς μαρτυρικῆς συνθήκης. Τό Γραφεῖο αὐτό ἀναλαμβάνει καί τήν τακτική ἐπιμόρφωση τοῦ προσωπικοῦ μιᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, προβάλλεται μέσῳ τῶν Σχολῶν Γονέων καί συμμετέχει στήν ἐνοριακή ζωή. Οἱ πρεσβυτέρους ἀποτελοῦν εἰδική ομάδα στόχου, σχετικά μέ τήν ὁποία ἡ ὑπαρξη ἑνός οἰκείου Γραφείου μπορεῖ νά συμβάλει στήν ἐγκαιρή ἐπισήμανση ζητημάτων βίας ἐντός τῶν ἱερατικῶν οἰκογενειῶν.

13) Δημιουργία Σταθμού Ψυχικής Υγείας τῆς Οἰκογένειας. Μέ τήν μορφή τόσο σταθεροῦ χώρου - γραφείων ὅσο καί Κινητῆς Μονάδας πού θά ἀξιοποιεῖ τούς χώρους καί τά γραφεῖα τῶν Ἱερῶν Ναῶν. Καί ἐδῶ χρειάζεται τμήμα γραμματείας, ἕνας ἐπιστημονικά ὑπεύθυνος ψυχίατρος ἢ παιδοψυχίατρος ἢ εἰδικός ψυχικῆς υἰγείας μέ ἐξειδίκευση στήν οἰκογενειακή θεραπεία. Κύριος στόχος, ἡ παροχή θεραπευτικῶν ἢ ὑποστηρικτικῶν συνεδριῶν σέ ζευγάρια, οἰκογένειες ἢ μέλη οἰκογενειῶν. Τοπικά μπορεῖ νά γίνει διαφορετική μορφοποίηση τοῦ ἀριθμοῦ ἐπαγγελματιῶν καί τῶν ειδικοτήτων. Ἡ παροῦσα πρόταση γίνεται γιατί τά προβλήματα στόν τομέα τῆς ψυχικῆς υἰγείας ἀπαιτοῦν μακροχρόνιες καί συχνά ὑψηλοῦ κόστους θεραπείες. Ταυτόχρονα, οἱ ἐπιστῆμες τοῦ ψυχισμοῦ ἐπιτρέπουν τήν ἔγκαιρη καί ὀρθή κατανόηση τῶν προβλημάτων στίς σχέσεις, τήν προσωπική ζωή, τήν προσωπικότητα καί τήν συμπεριφορά τόσο τῶν ἐνηλίκων - γονέων, ὅσο καί τῶν παιδιῶν, καί τήν θεραπευτική παρέμβαση, διασῶζοντας τήν λειτουργικότητα τῆς οἰκογενειακῆς μονάδας. Στό πλαίσιο αὐτό, ἡ Μητέρα Ἐκκλησία θά μπορούσε, ὅπου ὑπάρχει σχετική δυνατότητα, νά στηρίξει συμπληρωματικά τίς ὀλοένα ἀυξανόμενες ἀνάγκες τῶν οἰκογενειῶν.

Οἱ τρεῖς προαναφερθεῖσες δραστηριότητες (Γραφεῖο Στήριξης Οἰκογένειας, Γραφεῖο Ἐνδοοικογενειακῆς Βίας, Σταθμός Ψυχικῆς Υἰγείας τῆς Οἰκογένειας), ὅπως καί ἄλλες, θά μπορούσαν νά ἐνταχθοῦν στά Κέντρα Στήριξης Οἰκογένειας (ΚΕ.Σ.Ο.), πού ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν καί ἀρκετές Ἱερές Μητροπόλεις ἔχουν ιδρύσει καί λειτουργοῦν.

14) Δημιουργία Σταθμοῦ Ὑπηρεσιῶν γιά Οἰκογένειες μέ ἄτομα ἐξαορημένα ἀπό οὐσίες, τυχερά παίγνια ἢ διαδίκτυο. Ἡ παροῦσα πρόταση ἀφορᾷ ἀνάγκη πού προκύπτει καί ἀπό τήν μείωση τῶν ἀντίστοιχων δημόσιων ὑπηρεσιῶν. Κατά τόπους διαφορετικές ἀνάγκες θά διαμορφώσουν τήν δημιουργία: α) Σταθμοῦ ἀναφορᾶς σέ συνεργασία μέ ἄλλους φορεῖς, β) Σταθμοῦ μέ θεραπευτικές ὀμάδες γιά χρήστες καί τίς οἰκογένειές τους (γονεῖς καί ἀδέλφια) μέ μοντέλο πού ἐνσωματώνει τήν πνευματική ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας μας.

15) Δράσεις στήριξης εἰδικῶν κατηγοριῶν οἰκογενειῶν (π.χ. Ρομά κ.ἄ.). Πρόκειται γιά μιά σειρά ἐξειδικευμένων δράσεων πού ὑφίστανται

ἤδη σέ ὀρισμένες Ἱερές Μητροπόλεις (π.χ. Ἰλίου, Ἀχαρνῶν καί Πετροπόλεως καί Νεαπόλεως καί Σταρουπόλεως) καί δέν θά ἐξαντλοῦνται στήν φιλανθρωπία καί τήν ὑλική ἐνίσχυση αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά θά εἰσχωροῦν βαθύτερα καί ἀποτελεσματικότερα σέ τομεῖς ὅπως ἡ ἔνταξη, ἡ προσβασιμότητα στό ἐκπαιδευτικό σύστημα, ἡ συμβουλευτική, ὁ οἰκογενειακός προγραμματισμός, ἡ μείωση τῆς σχολικῆς διαρροῆς τῶν μαθητῶν, ἡ ψυχολογική ὑποστήριξη, ἡ καταπολέμηση τῆς βίας καί κάθε ἄλλη παρέμβαση πού θά στοχεύει δυναμικά στήν ἀντιμετώπιση τῶν κοινωνικά παθογενῶν καταστάσεων, οἱ ὁποῖες σήμερα ἐμποδίζουν τήν ἄρμονική συμβίωση τῶν κατοίκων τῶν περιοχῶν ὅπου ὑπάρχουν συγκροτημένες κοινότητες Ρομά.

Μακαριώτατε,

Σεβασμιώτατοι,

Ὅσα μόλις τώρα, μέ συστολή καί ἐπίγνωση τῆς προσωπικῆς μου ἀδυναμίας, προτάθηκαν ἀποτελοῦν καρπό παλαιότερων εἰσηγήσεων ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ Σώματος, συζητήσεων μέ φίλους ἀγωνιῶντες κληρικούς καί λαϊκούς καί κατάθεση προτάσεων τους, μελέτης καί προβληματισμοῦ. Τό κατά πόσον θά ἀξιοποιηθοῦν κάποιες ἀπό τίς προτάσεις αὐτές ἐναπόκειται στήν σεπτή ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἄλλωστε, πέρα ἀπό τίς ὅποιες ἀνθρώπινες προτάσεις, ἡ Ἐκκλησία ἔχει πάντοτε τά δικά της καταξιωμένα καί ἀποδοτικά μέσα, τήν προσευχή, τήν ἀσκητική βιοτή, τήν ἐργήγορη καί τήν νήψη, γιά νά μπορεῖ νά διαλέγεται μέ τό ἐκάστοτε παρόν καί διακρίνοντας τό μέλλον νά θεμελιώνει τήν δράση Της στό σήμερα.

Προσωπικά, ἐκζητῶ τήν ἐπιείκειά Σας γιά ὅσα πιθανῶς — ἀθελήτως πάντως— ἀστόχησα στήν ταπεινή μου κατάθεση ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καί Σᾶς παρακαλῶ νά εὐχεσθε ὥστε «ἡ Θεία Χάρις, ἡ πάντοτε τά ἀσθενῆ θεραπεύουσα καί τά ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα», νά ἱκανώνει ὅλους μας στήν διακονία τῶν ἀνθρώπων καί τῶν «κατ' οἶκον» Ἐκκλησιῶν αὐτῶν.